

КОГНІТИВНА СИНЕКДОХА ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

Виявлено особливості когнітивної синекдохи як типу переносного значення. З'ясовано механізми її репрезентації в романі В. Винниченка «Сонячна машина».

Ключові слова: когнітивна синекдоха, лексико-когнітивна модель синекдохи, синекдохічна репрезентація художнього тексту.

У сучасній лінгвістиці панує концептуальний підхід до вивчення мовних явищ. Йому підпорядкована насамперед когнітивна лінгвістика, а також і лінгвокультурологія, соціолінгвістика, етнолінгвістика. Концептуальні системи, їх вербальна презентація, людина як підґрунтя вивчення цих явищ активно досліджуються в межах різних напрямків мовознавчих студій. На переконання Р. Помірка, когнітивна лінгвістика покликана дослідити мову як засіб організації, опрацювання інформації у свідомості людини, вивчити способи транспозиції слова в різних текстах [12]. У цьому аспекті чималий досвід накопичено в працях А. Вежбицької, Ю. Степанова, О. Селіванової, Ю. Караулова, В. Телії, В. Жайворонка й ін.

У сучасному мовознавстві природним є стійкий інтерес до антропоцентричного вивчення мовних явищ, адже тривалий час мовна система існувала сама по собі, без урахування важливого людського чинника. Людина – вихідна позиція в дослідженні мовних явищ і змін; людина сприймає світ, осмислює його, намагається зрозуміти й пояснити його, вербально зафіксувавши у своїй пам'яті в певних образах-концептах, ментально, національно вмотивованих. Вивчення всіх вербальних способів пізнання дійсності уможливорює створення цілісної мовної картини світу, ґрунтовний же аналіз особливостей її репрезентації в художніх текстах дає змогу відтворити вербальну картину світу окремого письменника.

Одним із способів когнітивації дійсності є переносне значення слова, оскільки воно виникає «в процесі пізнання світу і розвитку мови» [6, 66]. З-поміж типів переносного значення – метафори, метонімії виділяється й синекдоха. Оскільки для сучасної когнітивної лінгвістики мовні явища важливі як дискурсивно зумовлені [1, 106], то відповідно синекдоха значуща через призму дискурсу, насамперед художнього. У художньому тексті виявляються широкі можливості для оказіональної реалізації типових синекдохічних моделей. При цьому оказіональне не виходить за межі національного сприйняття дійсності, вербально відтворюється доступними ментальними засобами.

Метою пропонованої статті є висвітлення когнітивної синекдохи як особливого способу пізнання художньої дійсності. Джерелом для лексико-когнітивних студій послуговував роман Володимира Винниченка «Сонячна машина» як найбільш показовий щодо вживання зазначеного типу переносного значення.

Когнітивний аспект синекдохи в художньому дискурсі вивчений недостатньо. Переважна частина праць зорієнтована на дослідження метафори, зокрема в цьому напрямі працюють О. Коляденко, О. Степанова, Л. Коткова, О. Андрейченко, О. Балабан та інші. Переконливо зауважує О. Степанова, що метафора є «одним із основних прийомів пізнання об'єктів дійсності, їх найменування, створення художніх образів і породження нових значень» [15, 85]. Безперечно, метафоричні значення відзначаються високим ступенем образності, конденсуючи різні відтінки смислів. Однак, не можна применшувати роль інших переносів, а саме синекдохи. Вона також є засобом пізнання дійсності, хоча й не основним. В окремих дискурсах вона набуває особливої ваги, наприклад у В. Винниченка.

Особливості переносних значень у мові й у художніх творах, а також і синекдохи, вивчали А. Шамота, В. Ващенко, О. Тараненко, А. Удинська, Н. Блинова, Г. Кузан, В. Зайцева та ін. Питання про когнітивні характеристики синекдохи частково порушували Р. Помірко, І. Ганжа й ін. Попри існуючі ґрунтовні розвідки цілісної когнітивної картини синекдохічних уживань у художньому дискурсі не створено.

У сучасному мовознавстві синекдоха тлумачиться: 1) як різновид метонімії; 2) як самостійний семантичний процес. При цьому перший підхід переважає.

Так, під метонімією О. Тараненко розуміє «семантичний процес, при якому форма мовної одиниці або оформлення мовної категорії переноситься з одного об'єкта позначення на інший на основі певної їх суміжності, дотичності при відображенні у свідомості мовця» [18, 335].

Суміжність стає підґрунтям виділення різних видів метонімії – каузальної, атрибутивної, просторової, темпоральної, кількісної [17, 287]. І саме кількісний різновид вважається синекдохою. Попри таке несамостійне, «підпорядковуюче» значення, в історичній поетиці синекдоха визначалася джерелом формування тропейного простору, зокрема метафори та метонімії [13, 538]. На сучасному ж етапі, як відзначає О. Тараненко, синекдоха – це вид метонімії, що «ґрунтується на суміжності кількісного характеру при відношеннях між цілим або взагалі чимось більшим і його частиною або взагалі чимось меншим, між певною сукупністю та її окремим елементом» [18, 605]. О. Селіванова конкретизує, що синекдоха – це не тільки різновид метонімії, а й виразний троп, стилістична фігура, яка є засобом позначення цілого найменуванням частини найбільш значимої і суттєвої [13, 538]. Російська дослідниця Н. Арутюнова дещо звужує поняття синекдохи, обмежуючи її вияв ситуативною номінацією об'єкта за індивідуальними деталями зовнішності [19, 300]. Оскільки синекдоха належить до системи тропів, то згадується вона й у відповідному словнику, де зазначається: «Синекдоха – різновид метонімії, що посилює яскравість мови і утворюється на основі кількісної заміни понять» [14, 158].

На самостійності синекдохи наголошують С. Єрмоленко [7], О. Бондар [5] та ін. Услід за цими вченими дотримуємося погляду щодо синекдохи як самостійного семантичного процесу. Цього вимагають і потреби опису особливих семантичних, когнітивних механізмів синекдохи.

Семантичною основою синекдохи є відношення частини й цілого, за яких назва одного предмета (явища, ознаки) переноситься на інший предмет. Синекдоха, як зазначає А.Удинська, зумовлюється взаємодією понять частини та цілого [17, 287]. Відбувається поняттєве «заміщення», «заміна» предмета чи особи іншою, суміжною, співвідносною назвою. Витоки цього процесу, як вважає А. Безпаленко, лежать у психофізіологічній сфері [2, 77]. Для синекдохічного переносу, за переконанням Р.Помірка, властива «генералізація» значення [12]. Справді, результатом синекдохи можна вважати більш загальне значення, яке розвинулось внаслідок пізнання дійсності в напрямку від конкретного до загального, від менш значущого до більш важливого. Тут вмотивованою є думка О.Тараненка, що «за допомогою синекдохи щось ближче, вужче може виступати як знак дальшого, ширшого» [18, 605]. Протилежний семантичний напрямок менш властивий для синекдохи.

Синекдоха – це явище не власне мовне, оскільки виявляє себе як певний спосіб пізнання дійсності, у результаті чого вербалізуються нові смисли. Когнітивна синекдоха – це форма мислення, певний когнітивний механізм, за якого відбувається концептуальний «зсув» у глибинах людського мислення. За допомогою синекдохи пізнання відбувається в межах моделі «частина – ціле», елементи якої взаємодіють. Витоки цієї моделі – у нашій свідомості, у якій існують на ментальному рівні певні типові ситуації. Їх вербалізація зумовлена національними стереотипами, існуючими в мові. Отже, синекдоха – це особливий когнітивний механізм репрезентації нового смислу, його розуміння і сприйняття. Нові значення, що постали внаслідок синекдохи, як доречно зауважила Н. Арутюнова, ситуативні [19, 300], адже вони породжуються певними текстами; їх створює автор і сприймає читач в межах існуючих ментальних і вербальних стереотипів.

Когнітивна синекдоха існує як узус у вигляді моделі «частина – ціле» і набуває ситуативних оказіональних реалізацій, особливо виразних у художньому дискурсі. До синекдохи як засобу створення художнього мовлення майстри слова звертаються не завжди і не так часто, як до метафори. У зв'язку з цим цінним є художній текст В.Винниченка, зокрема роман «Сонячна машина». Синекдоху використовує автор як обов'язковий стилістичний прийом щодо характеристики персонажів, художньої дійсності загалом. Синекдоха дає можливість автору виділити найбільш значуще, суттєве, і спрямувати це на номінацію персонажів. У вербальному виділенні «суттєвого» через модель «частина – ціле» реалізуються концептуальні засади найменування. «Частина» – це важлива, значуща деталь, яка визначає особливості світосприйняття письменника і мовну свідомість загалом.

Модель синекдохи «частина – ціле» реалізується на лексичному (в іменниках, прикметниках, рідше дієсловах) і граматичному рівнях (уживання форми одного числа замість іншого) [18, 605]. Винниченкова синекдоха здебільшого іменникова і скерована на людину. Реалізація цієї моделі пов'язана з такими лексичними і граматичними *субмоделями*: 1) «частина тіла людини – сама людина»; 2) «частина зовнішності (обличчя) людини – сама людина»; 3) «однина замість множини»; 4) «множина замість однини». Означені типи синекдохи лексично об'єктивуються, наповнюються авторським смислом і створюють експресивне художнє полотно.

У художньому тексті В. Винниченка «Сонячна машина» зафіксовано **176** випадків уживання синекдохи. Найбільш частотною виявилась субмодель «частина тіла людини – сама

людина», презентована різними назвами людської статури: від конкретних до узагальнених, що вживаються для найменування персонажів, їх індивідуалізації. З-поміж таких назв частотною є **голова (голови, голівка, голівки)** (45 одиниць): *І червона голова не повертається ні на його стукіт, ні на його обережні кроки* (В. Винниченко, 501); *... патлата голова підводиться й одмахує пасма на потилицю* (В. Винниченко, 512). У цих контекстах **голова** набуває значення 'людина' і співвідноситься з конкретним персонажем. Фактор ідентифікації підсилюється метафорою: «червона голова» – принцеса Еліза, «патлата голова» – Труда. Уживання словотвірного варіанта **голівка** можливе щодо особи жінки: *Червона голівка на мент проводить очима по вікнах, бачить постать доктора Рудольфа й байдуже відвертається* (В. Винниченко, 455). Граматичний варіант – множинна форма – дозволяє узагальнено називати людей як типових представників певної спільноти, об'єднаних певними інтересами, тому тут відсутня ідентифікація персонажа за допомогою суттєвої деталі, а наявне узагальнення. Головне створити уявлення про сукупність людей, одноманітну «масу». У цьому випадку при іменнику часто вживається кількісний числівник: *Тридцять сім голів помалу, врочисто, побожно схилиються...* (В. Винниченко, 169). При вживанні числівників два, три – функція узагальнення відсутня, натомість наявне значення 'певна кількість людей': *... біля ліжка Труди до вікна повертаються дві голови* (В. Винниченко, 210). Якщо ж числівник відсутній, то синекдоха набуває відтінку неозначеності 'багато людей': *Голови тих, що на горі, чогось повертаються в бік ангарів. Голови в долині цікаво, жадно пнуться, стараючись також туди зазирнути* (В. Винниченко, 545). Форма **голівки** зафіксована щодо називання дітей, їх неозначеної або певної кількості: *... мати цілого намиста дитячих білявих, руських, круглих і подовгастих голівок. І Вінтер може брати кожну голівку в свої руки, цілувати, дихати ...* (В. Винниченко, 470). Експресію синекдохи посилюють прикметники-епітети, за допомогою яких відбувається індивідуалізація персонажа. За «головою» кожного з них закріплюється особлива атрибутивна характеристика, пов'язана з прикметною зовнішністю. Наприклад, **червона, червоно-золота голова (голівка)** – принцеса Еліза, **чорно-синя, патлата голова** – Труда, **золотисто-кучерява голова** – Фріц, **велика, обросла** – старий граф, **скудовчена темно-руда голова** – Мертенс та ін. У такий спосіб утворюються перифрази: *І чорно-синя, і золотисто кучерява голова не рухаються: на полюванні – як на полюванні* (В. Винниченко, 241); *Велика, обросла голова якийсь момент непорушно жує ямками білу постать...* (В. Винниченко, 538); *Скудовчена темно-руда голова, неначе жмут іржавого дроту, вмить затихає над апаратом...* (В. Винниченко, 545). Незнайому людину ми сприймаємо насамперед за зовнішніми показниками, у першу чергу, звертаємо увагу на колір волосся, на зачіску, що надає певної форми голові. Це певний стереотип пізнання іншої людини, і він знаходить вербальну репрезентацію в мовній картині В. Винниченка.

Існування людини пов'язане з перебуванням у певному просторі, тому значущими для її називання можуть бути такі частини, які локально суттєві. Наприклад, у певній ситуації важливо вжити назву **потилиця**, приховавши ім'я людини. Так, один із персонажів Фріц спостерігає за подіями через щілину у дверях. Він не може ідентифікувати ззаду людину. Факт невідомості підсилюється вживанням назви частини тіла (голови) – **потилиця** (6 уживань): *Потилиця швиденько киває й знову таємничо бубонить, шелестить, воркоче, схилиється то праворуч, то ліворуч; Потилиця рішуче киває й жде; Але потилиця моментально схоплюється й знову закриває його [обличчя Елізи] собою* (В. Винниченко, 222). На особливості сприймання локального перебування людини вказує і синекдоха **спина** (5 уживань): *... граф Адольф підбирається до спини, низько вклоняється їй* (В. Винниченко, 22), де «спина» – президент Мертенс.

Як частини тіла, що вживаються для називання людини, зафіксовані **нога (ноги)** (2), **рука (руки)** (9). Числова форма зумовлюватиме значення – 'людина' чи 'люди', але в обох випадках відсутня конкретизація: *Нагорі важко й глухо пробігають ноги, ганяючись одні за одними* (В. Винниченко, 539); *... рука завзято, напнувши синюваті жили, крутить корбу ...* (В. Винниченко, 287); *Раптом маса чийхось рук ззаду й з боків підносить Рудольфа догори ...* (В. Винниченко, 374). Відоме в мові значення синекдохи **руки** – 'робоча сила, робітники' [18, 605] оказіонально реалізується і в тексті Винниченка: *Макс зупиняється й нареши́т озиряється – але куди ж тут шукати рук, що взялися б спинити цю повідь!* (В. Винниченко, 413).

Значення 'люди' продукує множинна форма **тіла**: *Вулицею жене скажений потік тіл, уливаючись у двері будинків* (В. Винниченко, 553).

Субмодель «частина зовнішності (обличчя) – сама людина» доволі продуктивно реалізується в тканині твору Винниченка. Як синекдоха зафіксовані назви: **обличчя** (11), **очі** (22), **вуса** (1), **уста** (2), **чоло** (2), **волосся (кучері)** (5), **вуха (вушка)** (6), **ніс** (5) та інші. Така синекдоха

дозволяє якнайчіткіше індивідуалізувати персонажа. Поєднуючись з іншими тропами, вона створює яскраве текстове полотно, презентує «нашаровану образність» [3, 15]. Існування її когнітивно зумовлене чинниками зовнішньої характеристики, адже звичними є акценти на особливих деталях обличчя, на самому обличчі. Залежно від числової форми назва «обличчя» набуває відмінних відтінків у значенні. В однині – це назва конкретного персонажа в певній ситуації: *Матово-біле непорушне лице раптом бризкає в нього таким чудним гнівом...* (В. Винниченко, 249). Синекдоха як номінація людини корелює із власними назвами, і в цьому переконує контекст: *Мені треба, щоб підійшла до телефону Фріда, а не ваша фізіономія* (В. Винниченко, 308) (*фізіономія* – 'людина' (у тексті – чоловік сестри)). У множині відбувається типізація середовища, а метафоричність дозволяє уявити його як певну масу – однодумців або ворогів: *... досить тільки дивитись у ті обличчя, що проходять перед нею ...* (В. Винниченко, 575); *Обличчя на мент ошелешено, непорушно повпивані в Мертенса* (В. Винниченко, 570); *Злякані обличчя червоними рум'янями ... проходять у найдальшу кімнату* (В. Винниченко, 445) (*обличчя* – 'маса людей').

Синекдоха *очі* (27 одиниць) стійко функціонує у складі різних метафоричних сполук. Очі постають і як виразник зовнішності, і як внутрішня характеристика. У зв'язку з цим замінити синекдохо-метафоричну конструкцію просто назвами *людина, він, вона, вони* або власним іменем означало би позбавити художню дійсність особливих зовнішніх деталей і напруженого емоційного рівня. Отже, проєкція *очі* – *людина* ментально і художньо вмотивована. Крім того, як відзначають дослідники Винниченкових тропів, *очі* – це особливе ключове слово, поширене майже в усіх творах митця, що зумовлене специфікою світосприйняття автора [10, 93]. Кожного персонажа можна запам'ятати скоріше за його очима, ніж за іменем: *Сіро-сталеві очі гнівно деруть на шматки реєстраційні цифри...* (князь Георг) (В. Винниченко, 486); *І зелені очі так благально, так віддано, так ніжно дивляться в голі, мокросяйні, одверті, сірі очі*. В лабораторії нікого нема, крім цих *очей* (Еліза – доктор Рудольф) (В. Винниченко, 232); *Він прямує просто на широкі, чекаючі, зелені очі ...* (Еліза) (В. Винниченко, 234). Синекдоха *очі* означена обов'язково атрибутом, не обов'язково метафоричним. В інших контекстах *очі* втрачають функцію індивідуалізації, набуваючи кількісних параметрів репрезентації. У цьому випадку кількісний вимір об'єктивується кількісним числівником: *Четверо інших пар очей перебігають із одної ложки на другу...* (В. Винниченко, 232); *Шестеро пар очей дивляться не кліпаючи ...* (В. Винниченко, 227); *... точаться з кам'яних скринь ... мільйони ... страждаючих очей* (В. Винниченко, 256).

Прикметною деталлю зовнішності є ніс, тому природно, що Винниченко не обійшов своєю увагою уживання назви *ніс* замість окремого персонажа. Зовнішні характеристики останнього увиразнюються відповідним метафоричним прикметником, який разом із синекдохою створює виразну перифрастичну номінацію людини, наприклад: *Сокирчастий ніс ... повертається то в один бік, то в другий ..* («сокирчастий ніс» – доктор Тіле) (В. Винниченко, 242); *І червоний ніс зневажливо морщиться, відвертаючись од Фріца* («червоний ніс» – водій, в авто якого їде Фріц) (В. Винниченко, 267).

Непродуктивним у Винниченка є вживання волосся як засобу номінації людини. Так зафіксовано такі вияви: *червоне волосся* (принцеса Еліза), *чорно-сині кучері* (Труда): *Вмить червоне волосся підводиться догори* (В. Винниченко, 222); *Але Труди немає. Немає ні темно-синього берета, ні чорно-синіх кучерів* (В. Винниченко, 482).

У зв'язку з тим, що одна і та ж лексема може брати участь в утворенні і метафори, і синекдохи, постає проблема розмежування цих переносних значень. Дієвим, на думку Н. Арутюнової, є критерій їх синтаксичної реалізації. Так, для синекдохи типовими є синтаксичні позиції звертання, підмета, додатка, натомість невластиві позиції означення, присудка. [19, 300]. Синекдоха актуальна лише тоді, коли вона співвідносна з особою, вживається як друга її експресивна й емоційно-оцінна назва. Отже, свою номінативну функцію, яка закладена в мовному механізмі переосмислення як вторинної номінації, вона поєднує з експресивною, оскільки є також результатом експресивної (оказіональної) номінації [4, 22].

Уживання множини замість однини – типовий засіб репрезентації авторської оцінки через призму тих чи інших персонажів. Використовуючи індивідуальне ім'я персонажа у множині, письменник наголошує на значущості його дій, учинків, поглядів у контексті загального художнього часу і простору. Звичайно, що така синекдоха дуже тісно прив'язана до контексту, адже поза ним ідентифікується як ненормативне вживання: *І не сплять десь тисячі тисяч Максів* (В. Винниченко, 501); *А на площах повішено всіх французьких Рудольфів Шторів* (В. Винниченко,

578); *Вона йому зовсім не жінка. І взагалі... Ах, які там тепер Ірми!* (В. Винниченко, 564); ... всі ці інаракісти, анархісти, комуністи, *Мертенси* ... вся банда честолюбців ... (В. Винниченко, 565).

Синекдоха, як зазначалося, може вживатися для називання окремої людини або певної кількості людей, що корелюється на граматичному рівні – одина : множина. Специфікою Винниченкового дискурсу є те, що герої часто називаються за певними характерними деталями, без уживання імен, особових займенників, слів «чоловік», «жінка». Саме ці деталі пізнає читач, закріплює у своїй свідомості і вже протягом усього тексту співвідносить з певним образом: *Сталеві очі й дротяні вуса покірно повернені до червоної голівки...* (князь Георг і принцеса Еліза) (В. Винниченко, 455). Синекдоха наповнюється концептуальним змістом, а роль концептуальних вербалізаторів виконують ключові слова (найбільш частотні – *голова, очі*). Поєднуючись з метафорою, вони відображають особливе світосприйняття автора.

Синекдоха як одиниця художнього тексту узагальнено називає певну одноманітну сукупність людей (наприклад, синекдоха *голови, обличчя, очі*), але й слугує засобом розчленованого відтворення цієї сукупності. Увага до деталей як засобу типізованого називання людей дозволяє письменнику створити яскраве художнє тло. Це виявляється в нагромадженні в одному реченні кількох лексем у переносному значенні: *Елізу й Рудольфа пообсідали оголені плечі, поблідлі вушка, пороздирані страхом очі...* (В. Винниченко, 600); ... *по затишних куточках пролітає тривога й змітає дзюркіт, викидає на середину кімнати рожеві вушка, шоколадні лиця...* (В. Винниченко, 599). Разом із метафорою синекдоха створює певний настроєвий план. Якщо на початку роману і в ході викладу подій автор віддає перевагу узагальненій характеристиці маси людей, то в його кінці ця маса постає вже не як одноманітне ціле й щось невиразне, вона є живою, різною. Загалом така еволюція відповідає творчому задуму митця, який прагнув у романі створити модель ідеального суспільства.

Отже, як переконує художній дискурс В. Винниченка, певна деталь стає важливим засобом номінації художнього героя. Шляхи номінації когнітивно зумовлені. Автор вдається до номінації-синекдохи тому, що у свідомості мови існує певна форма пізнання дійсності: опанувати ціле через його прикметну частину. Врешті, сама синекдоха, використовуючи потенціал інших тропів, зокрема метафори, стає особливою формою художнього мислення, ментально вмотивованого, вербалізованого засобами української мови. Синекдоха значуща в художньому тексті В. Винниченка, і вона виконує важливу функцію впливу на читача. Таким чином, синекдоха є продуктивним репрезентантом вербальної картини світу письменника.

Звертає на себе увагу подальше дослідження механізмів пізнання художньої дійсності засобами синекдохи. Вивчення різних художніх дискурсів дозволить встановити закономірності оказіонального вияву цього типу переносного значення, а зіставне опрацювання текстів різного часу дасть змогу виявити особливі зміни в репрезентації художнього світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрейченко О. Артефактна метафора в сучасному політичному дискурсі: когнітивний аспект / О. Андрейченко // Лінгвістичні студії. – Донецьк, 2011. – Вип. 23. – С. 106 – 110.
2. Безпаленко А. Явище суміжності як психофізіологічний фактор мовних змін / А. Безпаленко // Українське мовознавство: Міжвідомчий збірник. – Київ, 2007. – Вип. 37. – С. 75 – 81.
3. Блинова Н. М. Функціонально-стилістичний аспект лексичних перенесень у публіцистичних текстах І. Я. Франка (1878 – 1907 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10. 02. 01 «Українська мова» / Н. М. Блинова. – Дніпропетровськ, 2007. – 21 с.
4. Бойко Н. І. Лексико-семантичні показники експресивності слова / Н. І. Бойко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови. – К, 2009. – Вип. 5. – С. 20 – 22.
5. Бондар О. І. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоєпія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : [навч. посіб.] / О. І. Бондар, Ю. О. Карпенко, М. Л. Микитин-Дружинець. – К.: ВЦ «Академія», 2006. – 368 с.
6. Голбан О. Типи перенесення найменувань багатозначних якісних прикметників на позначення смаку / О. Голбан // Українська мова. – 2004. – № 4. – С. 64 – 74.
7. Єрмоленко С. Я. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бирик, О. Г. Тодор. – Київ: Либідь, 2001. – 224 с.
8. Зайцева В. В. Метонімія як різновид вторинної номінації (на матеріалі сучасної україномовної преси) / В. В. Зайцева // Проблеми зіставної лінгвістики. – 2009. – Вип. 9. – С. 151 – 155.
9. Коляденко О. Когнітивна метафора як засіб об'єктивізації концепту «страх» у творах М. Коцюбинського / О. Коляденко // Українська мова. – 2009. - № 3. – С. 39 – 46.
10. Коткова Л. Лексико-семантичне наповнення Винниченкової метафори / Л. Коткова // Культура слова. – 2010. – № 72. – С. 91 – 94.

11. Кузан Г. С. Метонімічні зміщення у вираженні означальних, об'єктних і суб'єктних відношень в українській мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10. 02. 01 «Українська мова» / Г. С. Кузан. – Київ, 2007. – 17 с.
12. Помірко Р. Когнітивні механізми трансформації смислів: метафора та метонімія (на матеріалі англійської фахової мови економіки) [Електронний ресурс] / Р. Помірко, Р. Дудок // Вісник Львівського університету. Серія іноземні мови. – 2010. – Вип. 17. – Режим доступу до журн. : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlnu_in_mov/2010_17/articles/1pomirko_dudok.pdf
13. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля – К, 2006. – 716 с.
14. Словник тропів і стилістичних фігур / [авт. – укл. Святовець В. Ф.] – К.: ВЦ «Академія», 2011. – 176 с.
15. Степанова О. І. Метафора в когнітивному аспекті / О. І. Степанова // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови. – К, 2009. – Вип. 5. – С. 84 – 87.
16. Удинська А. Г. Метонімічні переноси на позначення людини в англійській і українській мовах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10. 02. 17 «Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство» / А. Г. Удинська – Донецьк, 2007. – 21 с.
17. Удинська А. Г. Морфологічні характеристики метонімів на позначення людини в англійській і українській мовах / А. Г. Удинська // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2010. – № 7. – С. 286 – 290.
18. Українська мова. Енциклопедія / Редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко та ін. – К.: «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 2007. – 854 с.
19. Языкознание. Большой лингвистический словарь / [Гл. ред. В. Н. Ярцева] – 2-е изд. – М.: Большая Российская энциклопедия, 1998. – 685 с.

ДЖЕРЕЛА ДОСЛІДЖЕННЯ

Винниченко В. Сонячна машина : [роман] / Володимир Винниченко. – Київ: Вид-во худ. літератури «Дніпро», 1989. – 619 с.

Определены особенности когнитивной синекдохи как вида переносного значения. Изучены механизмы ее репрезентации в романе В. Винниченко «Солнечная машина».

Ключевые слова: когнитивная синекдоха, лексико-когнитивная модель синекдохи, синекдохическая репрезентация художественного текста.

The peculiarities of cognitive synecdoche as a type of the figurative meaning are determined. The cognitive mechanism of synecdoche's representation in the novel of V. Vinnichenko «Sun machine» is studied.

Key words: cognitive synecdoche, lexical and cognitive model of synecdoche, synecdochical representation in the novel.